

ՄԵՐ ՀՈՐԵԼՑԱՐՆԵՐԸ

ԼԱԼԻԿ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր
ՀՏԴ 811.19

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՔՈՍՅԱՆ – 90

Մանկավարժական համալսարանի տարեգրության մեջ կան անուններ, որոնք անանց հետք են թողել ոչ միայն բուհի կենսագրության մեջ, այլև գիտության այն ոլորտում, որտեղ աշխատել ու արարել են ի փառս հենց այդ գիտության վերելքի: Այդպիսի մտավորականների գիտական վաստակն ու աշխատանքային կենսագրությունն առավել տեսանելի և ակնառու են դառնում, դժբախտաբար, նրանց երկրային կյանքի ավարտից հետո: Ինչպես ասում են՝ լեռան բարձրությունը տեսանելի է զգալիորեն հեռվից, քան նրա ստորոտից:

Ամենայն հավատամքով կարող ենք ասել, որ մանկավարժական համալսարանի գիտական փառանգի առաջատար գիտնականներից է եղել (և մնում է) պրոֆ. Վաղարշակ Արզումանի Քոսյանը, ով իր տիտանական աշխատասիրությամբ, գիտական վաստակով, մարդկային բարձր նկարագրով, դասախոսական իր անսպառ եռանդով, գիտական կադրեր պատրաստելու պատրաստակամությամբ, գիտակազմակերպչական իր փայլուն ձիրքով հավերժ կապրի իր գործընկերների, բազմահազար սաների հոգիներում: Գիտության, մասնավորապես, լեզվաբանության բնագավառը մեծապես շահել է պրոֆ. Քոսյանի հիմնարար աշխատություններով, որոնք սպառնիչ լուծում են տվել հայագիտության ամենատարբեր ոլորտների կնճռոտ հարցադրումների՝ շարահյուսական իմաստաբանություն, հայոց լեզվի պատմություն, գրաբար, ժամանակակից հայոց լեզու, արևմտահայերեն, նախադասության ակտուալ անդամատում, նախադասության վերլուծության հարցեր և այլն, որոնք անվանի լեզվաբանը քննել է՝ ելակետ ունենալով լեզվական իրողությունների մեկնաբանության համաժամանակյա և տարժամանակյա հայեցակետերը:

Պրոֆ. Քոսյանը կյանքին անժամանակ հրաժեշտ տվեց. նա ընդամենը վաթսույնյոթ տարեկան էր. մի տարիք, որ ամբարել է գիտական պրպտումների արդյունքները, մի տարիք, որ մղում է նորանոր որոնումների՝ գիտական անշեղ հանգրվան գտնելու հաստատուն կամքով, և, վերջապես, մի տարիք, որից տակավին սպասելիքներ ունի գիտական հասարակայնությունը:

Վ.Քոսյանը գիտական աշխարհի մտավ կայացած մտավորականի հաստատուն քայլերով. տակավին երիտասարդ հասակում ձեռնարկեց

ընդհանուր լեզվաբանական այնպիսի հիմնահարցի քննություն, ինչպիսին էր հնդեվրոպական արմատների բառական արժեքը հայերենում, որ ներկայացրեց իբրև թեկնածուական ատենախոսություն և 1953թ. ստացավ բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: Այս աշխատանքը հիմք է հանդիսացել հայերենի բառագիտական հետազա ուսումնասիրությունների համար, երբ անհրաժեշտություն է զգացվել կատարելու լեզվի բառային կազմի բառակազմական, ծագումնաբանական, ստուգաբանական, իմաստաբանական և այլ կարգի դասակարգումներ:

Պրոֆ. Քոսյանը հայագիտության մեջ զբաղվել է շարահյուսական իմաստաբանության հարցերով, այն է՝ բառակապակցությունների ուսմունքի մշակմամբ, որ ամբողջացրել և հասցրել է ավարտուն աստիճանի:

Բառակապակցությունների ուսմունքն իր արտացոլումն է գտել հունահռոմեական լեզվաբանական ավանդույթներում, եվրոպական լեզվաբանական տարբեր ուղղություններում, ինչպես նաև ռուսական լեզվաբանական դպրոցներում: Ռուսական իրականության մեջ բառակապակցությունների ուսմունքի մշակողն ու խորացնողը Ֆ.Ֆորտունատովն է, հայ իրականության մեջ դրա պատիվը վաստակել է պրոֆ. Վ.Քոսյանը:

Իր հետազոտությունները նա կատարել է ինչպես հայերենի զարգացման տարբեր գոյավիճակների լեզվական նյութի համաժամանակյա քննությամբ, այնպես էլ երևույթի տարժամանակյա ուսումնասիրության հայեցակետով: 1968-ին նա ստացել է բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան՝ հրապարակային պաշտպանության ներակայացնելով ժամանակակից հայերենի բառակապակցությունների ուսմունքը: Շարունակելով իր հետազոտությունները բառակապակցական իմաստաբանության մարզում՝ պրոֆ. Վ.Քոսյանը կատարեց լեզվական այդ իրողության համաժամանակյա քննություն լեզվի զարգացման յուրաքանչյուր գոյավիճակում՝ հրապարակ իջեցնելով առանձին մենագրություններ, որոնցից յուրաքանչյուրն արժևորվում է իբրև լեզվի տվյալ գոյավիճակի բառակապակցական կաղապարների համակարգային քննություն: Ըստ այդմ, «Ժամանակակից հայերենի բառակապակցությունները» (1975) ուսումնասիրությանը հաջորդեցին «Գրաբարի բառակապակցությունները» (1980), «Միջին հայերենի բառակապակցությունները» (1984), «Արևմտահայերենի բառակապակցությունները» (1986):

Այնուհետև պրոֆ. Քոսյանը կատարեց բառակապակցական կաղապարների տարժամանակյա քննություն և, իբրև բառակապակցական իմաստաբանության բնագավառն ամբողջացնող հետազոտություն,

հրապարակ իջեցրեց հերթական ուսումնասիրությունը՝ «Բառակապակցական կաղապարների իմաստային զարգացումը հայերենում» (1990):

Այս ուսումնասիրությունները զուտ լեզվաբանական կամ քերականագիտական բնույթի չեն. դրանք կրում են պատմաբանասիրական ընդգծված ուղղվածություն. լեզվական փաստերը մեկնաբանվում են յուրաքանչյուր լեզվափուլի գրական հուշարձանների ընձեռած տվյալների հիման վրա: Բառակապակցությունների, նրանց տեսակների, բաղադրիչների ներքին իմաստային հարաբերությունների, կառույցի շարահյուսական գործառույթների տեսական մեկնաբանությունները խարսխվում են բնագրային հավաստի օրինակների վրա՝ դրանով ընդգծելով լեզվի և գրականության անքակտելի կապը՝ անկախ գրական ժանրի տեսակից:

Լինելով լայն մտահորիզոնի տեր գիտնական՝ պրոֆ. Վ.Քոսյանը գբադվել է նաև հայերենի գիտական քերականության, հայոց լեզվի պատմության, հայոց լեզվի մեթոդիկայի և լեզվաբանական հարակից այլ հարցերով:

Հայ իրականության մեջ Վ.Քոսյանն այն եզակի մտավորականներից է, ով պրոֆեսորներ Գ.Ջահուկյանի, Էդ.Աղայանի և Է.Աթայանի նման իր ուսումնասիրություններում կիրառեց եվրոպական և ամերիկյան լեզվաբանական ավանդույթներում խոր արմատներ ունեցող կառուցվածքային լեզվաբանության սկզբունքները: Այդ մեթոդաբանությամբ նա գրեց «Նախադասության վերլուծության հարցեր» (1975) և «Նախադասության ակտուալ անդամատումը ժամանակակից հայերենում» (1990) աշխատությունները, որոնք յուրովի հարստացրին հայ լեզվաբանական միտքը՝ նպաստելով լեզվական համակարգի մեկնաբանման արդիականացմանը՝ եվրոպական և ամերիկյան լեզվաբանական տեսությունների չափանիշներով:

Պրոֆ. Վ.Քոսյանն իր ավանդն է բերել բուհական համակարգի դասագրքերի կազմման աշխատանքներին. իբրև համահեղինակ՝ Գ.Ջահուկյանի, Էդ.Աղայանի և Վ.Առաքելյանի հետ կազմել է «Հայոց լեզու» (I մաս, 1980) և «Հայոց լեզու» (II մաս, 1975) դասագրքերը, Ս.Աբրահամյանի և Բ.Վերդյանի հետ հրատարակել է արևմտահայերենի ամփոփ ձեռնարկ՝ «Հայերեն լեզուի դասագիրք» (1966, 1968):

Վ.Քոսյան գիտնականի կերպարից անբաժան են գիտության կազմակերպչի նախանձելի ջիղն ու աննկուն եռանդը. 1971-78թթ. նա պաշտոնավարել է ՀՀ ԳԱԱ Հր.Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտում՝ որպես փոխտնօրեն: 1951թ. մինչև իր կյանքի վերջը դասախոսել է Խ.Աբովյանի անվ. մանկավարժական համալսարանում (այն ժամանակ՝

ինստիտուտում), եղել է բանասիրական ֆակուլտետի դեկան, 1985-1992 թթ. (մինչև իր մահը)՝ հայոց լեզվի և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի վարիչ: Իր պաշտոնավարման ընթացքում աճեցրել է գիտության բազմաթիվ թեկնածուներ, նրանց կատարած հետազոտական աշխատանքների նկատմամբ եղել է չափազանց բարյացակամ, միաժամանակ խիստ ու անաչառ՝ ի շահ հայրենի գիտության և հոգուտ սկսնակ հետազոտողների: Գիտական ղեկավարի խստաշունչ հայացքն ու հոգատար վերաբերմունքն զգացել է տողերիս հեղինակը, երբ ժամանակին պատիվ ուներ աշակերտելու անվանի գիտանականին...

Քոսյան գիտնականը երևույթ էր, որ հախուռն ապրեց իր կարճ, սակայն բովանդակալից կյանքը. նա սովորել էր իր ուսուցիչներից՝ պրոֆեսորներ Ա. Ղարիբյանից, Ա. Աբրահամյանից, և բարոյական բարձր այդ որակներով վարակում էր իր սաներին, ասպիրանտներին, գործընկերներին, շրջապատին...

Վ.Քոսյանը, ի տարբերություն շատ ու շատ գիտնականների, կյանքի մարդ էր. գիտական հարցերում այդքան լրջմիտ անձնավորությունն աշխարհիկ, կենսուրախ և մարդամոտ բնավորություն ուներ: Նա ուսուցիչ էր ամեն հարցում. գիտություն-մարդկային հարաբերություններ – ծնող – ընկերություն և, վերջապես, կյանքի հարցեր:

Քոսյանն իր վաստակով մեծերի հետ կարող էր խոսել իբրև հավասարը հավասարի հետ, սակայն նա համեստ էր պահում իրեն, քանի որ տաղանդից անբաժան է բարոյականությունը: Միաժամանակ շատ ու շատ հարցերում նա առաջինն էր հավասարների մեջ...

Նրանից շատ բան ունի սովորելու ներկայիս և ապագայի սերունդը...

Խորին հարգանք մեր Ուսուցչի հիշատակին: